

prvi dve knjigi ZD Antona Aškercia in vseh osem knjig ZD Ivana Tavčarja uredila Marja Boršnik, urednikovanje Katje Mihurko Poniž kot druge urednice ZD prelomnico tudi v tej smeri? Urednici, pred katero je še ogromno mukotrpnega sedenja in iskanja podatkov, želimo čim uspešnejše delo, založbi in ostalemu uredništvu pa poguma in moči za vztrajanje pri izdajanju Zbranih

del slovenskih pesnikov in pisateljev, med katere bo, menda v kratkem, uvrščena še tudi kakšna slovenska pesnica.

Vladka Tucovič
Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper
vladka.tucovic@guest.arnes.si

Tomaz Sajovic: *Jezik med umetnostjo in znanostjo: slogovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC (Lingua Slovenica 2), 2005. 328 str.

V monografiji *Jezik med umetnostjo in znanostjo* so zbrani avtorjevi jezikovnostilistični članki o umetnostnem in znanstvenem jeziku, ki so bili od leta 1981 do 2003 že objavljeni v strokovni in znanstveni periodiki, in dodana dva še neobjavljena članka. Avtor v razpravah odkriva značilnosti znanstvenega in umetnostnega jezika ter se giblje v sferah znanstvenega obravnavanja umetnosti in umetnostnega obravnavanja znanosti in se pri tem sprašuje o možnih povezavah med znanostjo in umetnostjo ter o mejah znanstvenega preučevanja umetnosti.

Vsebinsko je monografija razdeljena na dva dela. Prvi zajema predvsem primerjalne stilistične raziskave jezika slovenskih umetnostnih besedil. Avtor v člankih v duhu historizma obravnava tako pridižna besedila 16. in 17. stoletja (Trubar, Rogerij, Svetokriški) kot tudi različna prozna besedila 19. in 20. stoletja (I. Cankar, J. Jurčič, J. Kersnik, I. Tavčar, C. Kosmač) in poezijo 19. in 20. stoletja (F. Prešeren, J. Murn, E. Kocbek, K. Kovič, U. Zupan). Primerjalno pa nekaj pozornosti nameni tudi neumetnostnim besedilom 19. stoletja, pri čemer se osredotoči zlasti na ljubljanske *Novice* (1868) in celovški *Mir* (1882). Časovni razpon, v katerega so zajete raziskave jezika, je torej precej širok.

Avtorjevo spremljanje sodobnih razvojnih tokov v jezikoslovju se med drugim kaže

tudi v tem, da je že svoj prvi v 80. letih 20. stoletja objavljeni članek obogatil z besediloslovnimi spoznanji, ki pa jih je v svojih jezikovnostilističnih analizah tako pridižnih in proznih besedil kot tudi poezije upošteval le delno. Zaradi tega same stilistične analize delujejo nekoliko nehomogeno. Dejstvo, da so gradivo za analize besedil uvodi ali izbrani deli besedil, rezultati analiz pa večinoma utemeljeni z zgodovinsko-filozofskimi ali arhitekturnimi oz. splošnimi umetnostnimi značilnostmi določenega literarnozgodovinskega obdobja, iz katerega izhaja obravnavano besedilo, z besediloslovnega vidika pomeni, da je »kontekst« upoštevan zelo poglobljeno, »celota« besedila pa je nekoliko zapostavljena. Avtor namreč iz analize dobljenih spoznanj o jeziku največkrat ne poveže s celotnim besedilom, ki ga analizira, ampak z že omenjenimi širšimi okoliščinami nastanka besedila, o jezikovni podobi besedil pa sklepa samo na podlagi uvodov oz. izbranih odlomkov besedil. Jezikovne analize se tudi večkrat prepletajo z razlagami vsebine izbranih odlomkov, kar je običajno del literarne interpretacije besedil. Takšno nihanje med jezikovnostilističnimi analizami in literarnoteoretičnimi interpretacijami ne prispeva k metodološki izdelanosti stilističnih analiz. Kot ilustrativni primer naj služi na sistemskem pojmovanju jezika temelječa jezikovnostilistična analiza, ujeta v literarnozgodovinski kontekst, iz članka

Poskus skladijsko-pomenskega določanja Cankarjevega slogovnega razvoja. Analiza je povezana s preučevanjem stavkov z leksemom *srce* v Cankarjevih proznih besedilih s skladijsko-pomenskega vidika. Rezultati analize so statistični podatki in primerjave s slovarskimi vzorci, v teoretičnem delu pa se avtor sklicuje tudi na besediloslovno literaturo in celo uporabi izraz »pomenska koherenca«. Zaradi tovrstnih neskladij med »teorijo in prakso« posamezni članki v monografiji velikokrat delujejo tako, kot da skuša avtor že zapisana spoznanja še enkrat dokazati na izbranem delu besedila, ne pa jezikovnih spoznanj izpeljevati iz besedila (kot celote), kar naj bi bil cilj sodobne, na spoznanjih besediloslovja temelječe stilistike. Besediloslovnim spoznanjem v teoretičnem delu, pri čemer se sklicuje tudi na sprejemnikove kognitivne procese in estetsko funkcijo pesniških besedil, se avtor še najbolj približa z analizami pesniških besedil, še vedno pa se zgodi, da sklepe dela na podlagi enega verza ali pa posamezno kitico obravnava neodvisno od ostalih. Dejstvo, da avtor po eni strani navaja besediloslovna spoznanja in literaturo, po drugi strani pa se eksplicitno z besednimi zvezami, kot je npr. »ni mogoče analizirati celotnega besedila« (84), besediloslovnim analizam kar nekako izogiba, torej v prvem delu monografije nakazuje svojevrstno neskladje med teoretičnim okvirjem in praktično uporabo teoretičnih spoznanj pri analizah izbranih besedil.

Avtorjevo področje zanimanja je historizem kot umetnostnozgodovinski in družbenozgodovinsko-duhovni pojav, ki se je začel konec 18. stoletja. Po eni strani ta pogojuje oz. vpliva na izbiro širšega konteksta, v katerega so vpete jezikovnostilistične analize, po drugi pa je nekakšna rdeča nit, ki omogoča povezavo analiz umetnostnih in neumetnostnih besedil. Avtor izčrpno predstavi filozofska spoznanja, ki so pripeljala do pojava t. i. odtujenosti med obliko in vsebino in vodila v novo uporabo preteklih oblik, ki so s tem dobile nov pomen (kar je bistvo historizma), in sicer uporabi predvsem razmišljanja G. V. F.

Hegla in Dušana Pirjevca. Glede na obdobje, iz katerega je vzeto izbrano besedilo, pa predvsem s pomočjo spoznanj Naceta Šumija besedilo poveže z umetnostno zgodovino, pri kateri podobno kot v filozofiji »cilj historističnega oblikovanja ni bil nadaljevanje starega, ampak snovanje novega« (66), in glede na to predstavi predvsem arhitekturne, v manjši meri pa tudi likovne značilnosti literarnozgodovinskega obdobja izbranega besedila. Včasih besedilo poveže tudi z zgodovinskimi okoliščinami. Na področju besedne umetnosti pa avtor opozori na spoznanje Brede Pogorelec, da je s pojavom historizma retorika postala pomembno in prestižno izrazno sredstvo, kar je verjetno razlog, da se pri analizah izbranih uvodov oz. odlomkov besedil posveti tudi retoričnim elementom oz. retorični strukturi, katere rezultate pa največkrat interpretira s spoznanji pragmatike. Tudi način interpretacije rezultatov na osnovi retoričnih elementov in retorične strukture daje občutek, da avtor v besedilu raje išče dokaze za zapisane ugotovitve o historizmu, kot pa postavlja lastne ugotovitve o historizmu na osnovi analize izbranega besedila. Tudi to je verjetno pogojeno z dejstvom, da je analiza besedil omejena na uvode oz. izbrane odlomke.

Primerjalne jezikovnostilistične analize umetnostnih in neumetnostnih besedil v člankih prvega dela monografije nekako nihajo med teoretično izdelanostjo in širino, ki ponuja veliko zanimivih s historizmom obarvanih razmišljanj o umetnosti ter umetnostnem jeziku v filozofiji in družbi, in praktično manjšo dodelanostjo in omejenostjo na izbrane dele besedil, kar nekoliko zmanjša vrednost ugotovitev.

Drugi del monografije je posvečen jezikovnim značilnostim in problematiki znanstvenih in poljudnoznanstvenih besedil ter filozofskim razpravljanjem o bistvu znanstvenih in umetnostnih besedil ter povezavi med umetnostnimi besedili in kvantno fiziko.

Natančni opisi jezikovnih razlik med znanstvenimi in poljudnoznanstvenimi članki

po posameznih jezikovnih ravninah so v tem delu narejeni na osnovi odlomkov iz poljudnoznanstvenih oz. znanstvenih besedil iz revij *Proteus* in *Biološki vestnik*. V duhu historizma so tudi te analize tesno povezane z okvirjem zgodovinsko-filozofsko-jezikoslovnih razpravljanj o pojmu t. i. uresničevanja resnice v umetnosti, filozofiji in znanosti (avtor se sklicuje zlasti na spoznanja M. Horkheimerja, J. Hollowaya, G. V. F. Hegla, D. Pirjevca, M. Heideggerja in M. A. K. Hallidaya), se pa, enako kot jezikovnostilistične analize umetnostnih besedil, prepletajo z literarno interpretacijo. Zanimiva in še vedno aktualna je v tem delu interdisciplinarna, družbeno-zgodovinskorazvojno-kognitivna predstavitev sicer znanih značilnosti poljudnoznanstvenih besedil v razmerju do znanstvenih in umetnostnih besedil. Zlasti kar se tiče razmerja do umetnostnih besedil je v prvih treh člankih mogoče opaziti nekakšen razvojni lok, ki ga avtor nakazuje z dejstvom, da so bila poljudnoznanstvena besedila v 19. stoletju zaradi drugačnega položaja umetnosti v družbi bolj povezana z umetnostnimi besedili v smislu pripovednega načina pisanja, sodobna poljudnoznanstvena besedila pa so, kar se tiče načina izražanja, bolj oddaljena od pripovednega načina pisanja, kar kaže na spremembo vloge znanosti v družbi. Vzroke išče v t. i. vse večji matematizaciji znanosti, ki naj bi povečala razlike med znanstvenim načinom sporazumevanja in vsakdanjim sporazumevanjem. Rezultat tega so opisi, ki v sodobnih poljudnoznanstvenih besedilih prevladujejo. Po avtorjevem mnenju golo kopičenje dejstev in podatkov v opisih vpliva tudi na razumljivost tovrstnih besedil, saj naj bi imelo zlasti »prisposodbljanje«, tj. uporaba metafor, metonimij, primer ipd., kot značilnost umetnostnih besedil velik vpliv na globlje razumevanje pojavov.

V zvezi z razmerjem med znanostjo in umetnostjo pa avtor predvsem v navezavi na D. Pirjevca, M. Heideggerja in G. V. F. Hegla v članku *Umetnostno besedilo in jezikoslovje* razmišlja o umetnostnem jeziku in njegovem znanstvenem preučevanju. Zlasti v povezavi z razmišljanjem Dušana

Pirjevca izpostavi problem znanstvenega preučevanja umetnostnih besedil, ki se osredotoča na ekspliciranje implicitnih idej, kar lahko pomeni izgubljanje umetniškosti besedil. Opozori tudi na zadržano držo jezikoslovja do umetnostnih besedil, kar je sicer v manjši meri kot ob objavi članka, deloma pa še vedno vredno premisleka.

Zanimivo in aktualno se zdi tudi avtorjevo zaključno razmišljanje tega razdelka, v katerem preko zgodovinskega razvoja znanstvenega jezika ter njegove vloge v klasični fiziki in kvantni fiziki preko spoznanj M. A. K. Hallidaya, besediloslovnih spoznanj R. A. de Beaugranda in W. U. Dresslerja in spoznanj kvantne fizike zavzame stališče, da jezik deluje kot »osmišljevalec sveta okrog nas« (289), kar pomeni, da je dinamičen, se stalno spreminja in mora biti v stiku z resničnostjo. V kvantni fiziki je zaradi drugačne narave in dojemanja pojavov znanstveni jezik v 20. stoletju moral pozornost preusmeriti od absolutnega k izražanju relativnega, »od predmetov k procesom, od določenega k verjetnemu in od nespremenljivosti k spremenljivosti« (316). V vsej tej nedoločenosti in neulovljivosti spoznanj kvantne fizike pa avtor nakaže tudi stično točko z umetnostnimi besedili. Prikazan razvoj spremembe vloge jezika v fiziki s pojavom kvantne fizike je zelo podoben »pojavu« uporabnega jezikoslovja v jezikoslovju, ki je poudarjalo dejansko rabo jezika v kontekstu – torej stik z resničnostjo. Na osnovi dinamičnega pojmovanja jezika tako tudi v slovenističnem jezikoslovnem prostoru nastajajo interdisciplinarne besediloslovne analize, ki skušajo sprejeti, preučiti in opisati čim večji del sveta, ki ga osmišlja neko besedilo kot celota, gradnja dinamičnih korpusov pa se zaveda pomena dejanske rabe jezika, ki se stalno spreminja.

Monografija *Jezik med umetnostjo in znanostjo* je zaradi zanimivih razsežnosti širšega konteksta, v katerega so vpete stilistične raziskave, dobrodošel prispevek, vreden branja. Če pa naj bi služila študentom in študentkam slovenskega knjižnega jezika na slovenskih univerzah »predvsem

kot učbenik pri predmetu stilistike«, kot je avtor zapisal v predgovoru, pa bi jezikovnostilistične analize morale biti nekoliko bolj v skladu z uporabljenimi besediloslovnimi teoretičnimi spoznanji. Ponavljanja in povzemanja v prejšnjih člankih že citiranih razmišljanj posameznih

avtorjev sicer lahko olajšajo branje, so pa za monografijo nekoliko neobičajna.

Urška Jarnovič
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
urska.jarnovic@ff.uni-lj.si

Izbori Gradnikove lirike doma in v tujini

Raziskava pojasnjuje dejavnike, ki so vplivali na nastanek izborov Gradnikove lirike doma in v tujini ter preučuje njihovo specifičnost in funkcijo pri ciljni publiki. Slovenske izbore so spodbudili na eni strani preohladni estetski kriteriji v Gradnikovih izvornih pesniških zbirkah, na drugi strani pa pesnikov tematsko raznolik in interpretativno privlačen opus. V slovenskih izborih Gradnikove poezije se je kot prevladujoča pokazala težnja po izboru umetniško najdragocenejših in/ali za pesnika reprezentativnih pesmi, ki jih obravnava spremljajoča literarna študija. Izbori Gradnika v tujini so večinoma nastali ob spodbudi domovine, tako pri prevodih v bivši Jugoslaviji kot pri prevodih v germanske in romanske jezike. Tujejezični izbori so načeloma skromnejši po obsegu in brez poglobljenih literarnih analiz, pač pa se v spremnih besedilih večinoma usmerjajo v predstavitev pesnikovega življenja in njegovega dela. Opazna je navezava na dognanja slovenske literarne vede in sodelovanje slovenskih avtorjev pri nastanku posameznih zbirk.

Predstavitev Gradnikovih zbirk v Sloveniji

Alojz Gradnik je izdal devet samostojnih pesniških zbirk, doslej pa je v Sloveniji izšlo že devet izborov njegove lirike. Ko omenimo Gradnika, najprej pomislimo na zbirko *Eros – Tanatos*, čeprav je nastala v izboru Kajetana Koviča. Po drugi strani so Gradnikove izvorne zbirke, na primer *Pesmi o Maji*, malo poznane, niso bile ponatisnjene in so razen v *Zbranem delu* težko dostopne.

Gradnikove izvorne zbirke so izhajale med leti 1916 in 1973 (*Padajoče zvezde* (1916), *Pot bolesti* (1922), *De profundis* (1926), *Večni studenci* (1938), *Zlate lestve* (1940), *Pesmi o Maji* (1944), *Pojoča kri* (1944), *Narobe svet in druge pesmi za mladino* (1953), *Lucipeter* (1973)). Deloma se k tem zbirkam umeščata še izbora *Svetle samote* (1932) in *Harfa v vetru* (1954), ker so nekatere pesmi prvič objavljene ravno v teh zbirkah.

Izbori Gradnikove lirike se začenjajo z letom 1932. Do sedaj zadnji je izšel leta 1994. Največ, kar štirje, so nastali v šestdesetih letih prejšnjega stoletja.

Prvi izbor Gradnikovih pesmi z naslovom *Svetle samote* je izšel že leta 1932. Pesmi je izbral in uredil Josip Vidmar. Neuresničena je ostala izdaja *Zbranega dela* pri založbi Jožeta Žužka, ki naj bi izšla pred koncem druge svetovne vojne (Brecelj 1994: 143–144). *Primorski soneti*, ki jih je uredil Jaro Komac, so izšli ob sedemdesetletnici pesnikovega rojstva, leta 1952. Istega leta kot *Primorski soneti* je bil načrtovan izid zbirke *Harfa v vetru*, ki pa je izšla šele leta 1954. Izbor je tokrat pripravil Filip Kalan, ki je ob pesnikovi osemdesetletnici leta 1962 izdal nov izbor, prvo miniaturo *Pesmi*, ki je doživela kar štiri ponatise, zadnjega leta 1985. Leta 1962 je izšel tudi izbor Gradnikove lirike z naslovom *Eros – Tanatos*, ki ga je pripravil Kajetan Kovič. Druga izdaja je iz leta 1972. Leta 1964 je Kajetan Kovič uredil še en izbor, *Izbrane pesmi*, tokrat namenjen šolski mladini. Neuresničena je ostala zbirka *Drevo življenja*, za katero bi spremno besedo napisal Bogomil Fatur (Brecelj 1994: 144). Med *Izbranimi*